

ni Matenadaran-gyűjteményből valók az alkotások, ezeket pedig dr. Issekutz Sarolta, a budapesti Erdélyi Örmény Gyökerek Egyesület - ezen a néven kiadványuk is van - vezetője gyűjtötte, rendszerezte és bocsátja most az erdélyiek számára, az itt élő örmény közösségek rendelkezésére bízva ezeket. A művészeti iskola igazgatójával, Bodurian Jánossal beszélgettünk, aki maga is örmény származású.

- Az örmény kódexművészet remekeit látja majd az érdeklődő a galériában megnyíló tárlaton. Az említett kódexben található képeket különböző technikával másolták, nagyították a szakértők, ezt a változatot tekintheti meg az érdeklődő, tájékoztatott Bodurian János. Érdekes a tárlat abból a szempontból is, hogy hasonlót kevés valószínűséggel láthattak az udvarhelyiek. Vándortárlat ez, eddig Szamosújváron, Gyergyószentmiklóson és Csíkszeredában volt látható. Más városokba is eljut, főként olyan helyekre, amelyeknek van örmény vonatkozása, vagy ahol élnek örmények.

- Van tudomása arról, hogy hány örmény él Udvarhelyen és környékén?

- Sajnos mindig annyira lefoglalt a munkám, arra már nem tudtam időt szánni, hogy összeszámoljam őket. Tulajdonképpen én jövevény vagyok, harminckét évvel ezelőtt jöttem a városba, egyébként Szászrégenből származom. Nagyszüleim örmények voltak.

- Hogyan kerültek az országba?

- A legutolsó bevándorláskor, 1915-ben jött nagyapám Romániába, és telepedett le Erdélyben. Nagybátyám hasonlóképpen került ide, ő örmény katolikus pap volt. Velencében tanult a Szent Lázár-szigeten, ahol egy híres papnevelde van. Sokan tanultak itt az örmény keresztény kultúráról, melynek minden mozanata fellelhető ezen a szigeten. Egy ideig itt könyvtárosként dolgozott, aztán missziós papként Erzsébetvárosban élt, majd Bukarestben az Armeniának lett a főszerkesztője, később Csíkszépvízre került. Szintén missziós papként dolgozott itt, időközben pedig nyomdát alapított. Rengeteg írása, munkája jelent meg, és ő alkotta meg az első Örmény Enciklopédiát. Őt Magardici Boduriannak hívták. Alapítványunk is az ő nevét vette fel. Örmény származásunk, az örménység felvállalása nálunk nem jelent problémát. Nagyapám örményül beszélt otthon, a családban mi is örmény nyelvet használtunk. Igyekeztem később, hogy gyermekeim is megtanulják az örmény nyelvet, lányom és fiam írnak, olvasnak örményül. Velencében tanultak ők is.

Visszatérve a vándorkiállításra, különböző méretű másolatokat tekinthet meg a látogató, hozzávetőlegesen 50x70 centiméteres nagyságban. A kiállítás másik nevezetessége az a két restaurált utazóláda, melyeket az udvarhelyi Haáz Rezső Múzeumban újítottak fel a szakemberek, és mely utazóládákkal a gyergyószentmiklósi múzeum büszkélkedhet. Ismeretes, hogy az örmények kereskedők voltak, hasonló faládákat használtak egykoron a portékák és pénz hordozásához, mint amelyek most a galériában kiállításra kerülnek. Következő eseménye a tárlatnak egy örmény mesegyűjtemény bemutatása, melyet Bán Péter fordított románból magyar nyelvre, és az alapítványnak köszönhetően kerül az olvasók elé. Örményből románra Ion Apostol Popescu lelkiismeretes filológus, örménység-kutató fordította, ő is gyűjtötte össze a szebbnél szebb meséket.

Ion Anton Popescu (1920-1984) Valcea megyében, Scáuneni faluban született, és a 20 éven át folytatott elhivatott kutatómunkájának tulajdoníthatóan az örménység, az örménykérdés az érdeklődés középpontjába került. 1946-ban az Erdélyi írószövetség alapító tagja, a Szebenben töltött évek során kapcsolatot teremtett az Erdélyben élő kisebbségekkel, ezeknek sorsa, kultúrája érdekelte. 1947-ben telepedett le Erdélyben, kinevezték a szamosújvári pedagógiai líceum tanárává. 1951-től a Victor Babes egyetem filológia karának hallgatója, számos színvonalas folyóirat munkatársa. 1963-ban a marosvásárhelyi filológia kar professzora lett. 13 évi vásárhelyi munkája alatt szoros volt az együttműködése Tudor Jarda kolozsvári népzene-kutatóval, ennek eredményeként 1967-ben megjelent Erdélyi örmény népmesék című, nemzetközileg elismert kötete. 1969-ben elnyerte a filológia doktora címet.

Az ikonfestés művészetéhez való értését szakmai körökben is elismerték. Néprajzkutatói munkássága idején örmény kéziratokat gyűjtött, kapcsolatot tartott fenn Örményország néhány elismert kulturális személyiségével, a diaszpórában élő örmény művészekkel.

*Barabás Blanka
Udvarhelyi Híradó 2004. december 9.*

* * *

Ismerjük meg önmagunkat

Az erdélyi örmény gyökerű peregrinusokról szóló összeállítás végén jeleztem, hogy van még számos olyan forrásmunka, melyből érdemes kiszemelgetni az örménymagyarokat.

Ezek legfontosabbikának ítélem a Romániai Magyar Irodalmi Lexikont. Az öt kötetre tervezett mű negyedik kötete 2002-ben jelent meg. Ennek a fűlszövegéből idézek: „Lexikonunk - írta 1981-ben megjelent első (A-F) kötet előszavában az alapító-főszerkesztő Balogh Edgár - felöleli a romániai magyar irodalom minden számbajöhető eredményét, neves és névtelen, de irodalmunkhoz mégis hozzájáruló alkotóját, s az irodalom leszűkítő értelmezése helyett az írásbeliség teljességére, határterületeire is tekintve, a természet- és társadalomtudományok, a műszaki irodalom, sőt az irodalommal valaminő kapcsolatban lévő zene- és képzőművészeti alkotások területeit, az irodalmi és kulturális tömörülések, egyesületek, társaságok, intézmények fontosabb adatait.”

„Az „irodalom”-nak ez az úgyszólván parttalan értelmezése az akkori körülmények kényszerében született, amikor nem volt mód a romániai magyar szellemi élet tevékenységi területek szerinti, egyenkénti számbavételére. Az induláskor kialakított, kényszerűen vállalt koncepció lexikonunk egységének veszélyeztetése nélkül akkor sem változtathattunk, amikor arra már a lehetőségek adottak lettek volna, noha mi magunk vagyunk a leginkább tisztában buktatóival, ellentmondásaival. Aszerint szerkesztettük meg az 1983-ra elkészült (de a cenzúra-tiltás miatt csak 1991-ben megjelent) második (G-Ke), majd az azt követő, 1994-ben kiadott harmadik (Ki-M) kötetet és a most megjelenő negyediket is.”

A kényszerűség szülte koncepció számunkra most hasznos lehet, a készülő örménymagyar ki - kicsoda számára találhatunk benne bőségesen anyagot. Mint valamikori munkatársa a Lexikon szerkesztőségének, örömmel kezdem el a munkát egy általános képet elénk táró címszóval:

örmény-magyar irodalmi kapcsolatok

Az erdélyi magyar -örmény irodalom indulása, kibontakozása és a szellemi életbe való bekapcsolódása a 19. század második feléig nyúlik vissza. Az örménység egy csoportja hosszú vándorlás után 1672-ben telepedett le Erdélyben, elsősorban Gyergyószentmiklóson, Besztercén, Görgényszentimrén, Ebesfalván (a későbbi Erzsébetvárosban). Szamosújváron eleinte kevesen voltak, a körülmények alakulásával azonban rövidesen itt épült fel az „örményváros”: Armenopolis. A 19. század második felében még egy utolsó örmény menekült-raj érkezett a hatalmas véráldozatot követelő pogromok elől Moldvába, majd onnan Erdélybe. Ez a népcsoport a korábbi erdélyi örmény közösségekben lelt otthonra.

Az erdélyi örmények fokozatosan bekapcsolódva Erdély gazdasági és társadalmi életébe, idővel nagy részben elmagyarosodtak, s e folyamattal együtt fejlődött ki egy örmény tárgy körű magyar irodalom is.

Az erdélyi örménység kérdéseivel tudományosan első ízben *Szongott Kristóf* (1843-1907) foglalkozott. Mint a magyar armenológia megteremtője és művelője, 1887-ben *Govrik Gergely* szamosújvári örmény-katolikus főpappal együtt megalapította, húsz éven át kiadta, szerkesztette és nagy részben írta az *Armenia c. magyarörmény havi szemlét*. A folyóirat munkatársai közül kiemelkedik *Markovich Jakab* marosvásárhelyi múzeumigazgató, aki az örmény östörténet legendáit és munkáit dolgozta fel. *Molnár Antal* (1847-1902) szamosújvári levéltáros nemcsak elsőként ismertette Arménia ősenek, Urartunak a történetét, hanem az olvasók elé tárta az „örmény kérdés” törökországi és nemzetközi vonatkozásait is, s megírta Szamosújvár monográfiáját (kézirata a városi levéltárban).

(Folytatjuk)

Bálintné Kovács Júlia - Kolozsvár

* * *

Az alábbiakban saját írásával emlékezünk a 2004. októberében elhunyt Dr. Bartha Ferenc Imre közösségi tagunkra, képviselőjelöltünkre. (Szerk.)

Dr. Bartha Ferenc Imre

MICHAELIS

(Búcsú Erdélytől)

Már nem tudom, melyik régmúlt, lázas éjszakán láttam meg Michaelist. Belenéztem a tükörbe, sápadt arcát láttam, égő szemével Ő nézett vissza rám. Ecsethez nyúltam, hogy EZT az arcot ne hagyjam feledésbe merülni.

*Oh, milyen felülmúlhatatlanul jó
az éjszaka kábulatából ébredni
a meglett reggellel,
mikor elénk tárul a csoda,
amit az éjszaka hozott*